

קדושים

כו': "משא"כ ביי "ולפני עור לא תתן מכשול" זאגט רש"י אז "עור" מיינט (ניט) כפשוטו — איינער וואָס קען ניט זען, נאָר) אַ "סומא בדבר". קומט אויס לויט פרש"י, אַז סומא איז ניט "דומיא דחרש".

אויך: דער ביאור הנ"ל איז בלויז אַ טעם פאַרוואָס מ'דאַרף מפרש זיין אַז "עור לאו דוקא עור" נאָר — "סומא בדבר"; עס בלייבט אָבער ניט מובן וואָס איז רש"י'ס הכרח אַז "תתן מכשול" מיינט ניט נתינה און ניט מכשול סתם נאָר דוקא אַז אמירה¹ — און "עצה שאינה הוגנת לו"?

רש"י האָט לכאורה געדאַרפט לער-נען (ווי לויט'ן — דרך ההלכה) אַז "ולפני עור גוי" קומט מזהיר זיין מ'זאל ניט געבן אַ מכשול צו אַ אידן אַ סומא בדבר, אַ דבר עבירה, ווי די דוגמא אין ש"ס: "לא יושיט אדם כוס של יין לנזיר" (וואָס דערביי איז ניט אַן ענין פון אמירה, נאָר אַ פעולת'י נתינת מכשול של עבירה?)

א. אויף "ולפני עור לא תתן מכשול" איז רש"י מפרש: "לפני הסומא בדבר לא תתן עצה שאינה הוגנת לו" (און ברענגט דערויף אַ דוגמא, כדלקמן סעיף ג).

דאַרף מען פאַרשטיין: פון וואָנעט נעמט רש"י — בפשוטו של מקרא — צו מוציא זיין די ווערטער מידי פשוטם, און אַנשטאָט זייער פשוט'ן טייטש, אַז מ'טאָר ניט לייגן אַ מכשול פאַר איינעם וואָס קען ניט זען ר"ל², איז ער מפרש אַז (א) "עור" מיינט "הסומא בדבר", און (ב) "מכשול" — "עצה שאינה הוגנת לו".

דער מזרחי לערנט אַז דאָס קומט בהמשך צום פריערדיקן פירוש רש"י אויף די ווערטער "לא תקלל חרש" — "אין לי אלא חרש מנין לרבות כל אדם כו' אי"כ נאמר חרש מה חרש כו' אף כל כו'", וויבאלד די צוויי דינים שטייען אין פסוק בהמשך אחד, דאַרף מען זאָגן, אַז "עור דומיא דחרש, מה חרש לאו דוקא חרש אף עור לאו דוקא עור".

אָבער דער פירוש איז קשה (ווי מפר-שים פרעגן): ביי "לא תקלל חרש" איז רש"י ניט מוציא דעם וואָרט "חרש" מפ-שוטו — ער זאָגט נאָר אַז מען לערנט אָפּ פון "חרש" אַז "מה חרש כו' אף כל

(4) והיינו שגם את"ל שיש הכרח ש"עור לאו דוקא" — הו"ל לרש"י לכתוב בסגנון "מה עור כו' אף כל סומא בדבר כו' (וכו"ב), ולא מפרש שתיבת "עור" פירושה — "סומא בדבר". וראה משכיל לדוד. (5) אבל ראה קרבן אהרן שהובא לקמן הערה 13. ולהעיר מסהמ"צ להרמב"ם (מל"ת רצט), "ולאו זה כולל גם כן מי שיעזר על עבירה כו' . . . ופשוט" דקרא כמו שזכרנו תחלה" (אם ישאלך אדם עצה . . . אל תתן לו עצה שאינה הוגנת").

(6) פסחים כב, ב. ושו"נ. ועד"ז בעוד כמה מקומות בנוגע לאיסורים אחרים.

(7) משא"כ בהדוגמא בתו"כ כאן "בת איש פלוני מה היא לכהונה כו'" שהיא רק עצה שאינה הוגנת לו. וראה לקמן הערה 16.

(8) גם את"ל (וראה משכיל לדוד כאן) שע"ד הפשט האיסור דלפני עור גוי הוא רק ב"סומא

(1) פרשתנו יט, יד.

(2) כפי' הראב"ע ורמב"ן (בסופו) כאן. וראה תרגומים עה"פ. זהר פרשתנו (פה, א). ועוד.

(3) קרבן אהרן לתו"כ עה"פ (הובא גם בצידה לדרך לפרש"י כאן) — וראה שם עוד קושיות על פירוש הרא"ם. ובס' שמע שלמה (הובא בנימוקי שמואל ומלאכת הקודש על פרש"י כאן) הקשה על הקרבן אהרן. וראה בספרים הנ"ל. משכיל לדוד כאן. ואכ"מ.

אין דער סדרה אויפן פסוק¹², "והדרת פני זקן" — "לא ישב במקומו כי יכול יעצים עיניו כי" לכך נאמר ויראת מאלקיד"כ"ו].

פון דעם וואס רש"י טיילט דאס אָפּ אין אַ באַזונדער דיבור המתחיל אין משמע, אַז דער פירוש, "לפני הסומא בדבר לא תתן עצה שאינה הוגנת לו" איז אַן ענין בפ"ע און דער הכרח אויף עס איז פון די ווערטער ("ולפני עור לא תתן מכשול") גופא¹³.

ג. ווייטער גיט רש"י א דוגמא אויף "עצה שאינה הוגנת לו" — "אל תאמר מכור שדר וקח לך חמור ואתה עוקף עליו ונטלה הימנו".

איז ניט פאַרשטאַנדיק:

(א) דער באדייט פון "עצה שאינה הוגנת לו" איז לכאורה אַ גאַנץ איינפאַכער און פאָדערט ניט קיין ביאור — פאַרוואָס דאָרף רש"י געבן דערויף בכלל א דוגמא?

(ב) און אויב געבן א דוגמא אויף "עצה שאינה הוגנת לו" — איז דא א סך פשוטערע און לייכטערע דוגמאות אויף דעם ענין¹⁴?

ב. דער גור ארי' זאגט אַז רש"י'ס הוכחה לפירושו זה איז פון דעם סיום הכתוב — "ויראת מאלקיד אני ה'", וואָס דער לשון שטייט (ווי רש"י) איז מפרש דאָ על אתר) נאָר אויף א "דבר המסור ללבו של אדם"; און היות אַז אַוועק-לייגן א "מכשול" (כפשוטו) פאַר אַן "עור" (כפשוטו) איז ניט קיין "דבר המסור ללב", נאָר אַ פעולה אין וועלכע מ'דערקענט זיין כוונה, דעריבער לערנט רש"י אַז דאָ רעדט זיך וועגן געבן אַן "עצה שאינה הוגנת לו", וואו מען קען ניט וויסן צי "דעתו" של זה לטובה או לרעה ויכול להשמש ולומר לטובה נת-כוונתי".

אַבער עס איז שווער צו זאָגן אַז דאָס איז דער יסוד (און הכרח) אויף פרש"י — וויילי דאָן וואָלט רש"י דעם פירוש פון "ויראת מאלקיד" געדאַרפט זאָגן (ניט אין אַ באַזונדער דיבור המתחיל, נאָר) אין דעם זעלבן דיבור המתחיל בהמשך אחד: "לכך נאמר ויראת מאלקיד כו'", וע"ד דער לשון אין תורת כהנים דאָ "שמא תאמר עצה טובה... והרי הדבר מסור ללב כו" [און ע"ד ווי מען געפינט אין פרש"י גופא ווייטער

(12) יט, לב. — ויתירה מזו: רש"י אינו מעתיק התיבות "ויראת מאלקיד" בה"ה ואפילו אינו מרמז ב"גוגו!" וע"ז הוא בפרש"י בהר כה, יז (וראה לקמן הערה 37). שם, מג.

(13) בקרבן אהרן שם מפרש דנלמד מהלשון "לא תתן מכשול" — כי "המשים מכשול... לא יקרא נותן כי מה נותן לו או למי נותן ולא יקרא... אלא משים... לזה הוכרחו חז"ל לדרשו כדבר ששייך בו נתינה... והוא בצעה שנותן לו כו" (וראה מנח מצוה רלב אות ד בסופו).

ובביאור הר"פ פערלא שם (נד, ג) הקשה עליו ד"אשכחן בקרא בכמה דוכתי לשון נתינה במקום ידוע אע"פ שאינו נותן לשום אדם כו". ע"ש באורך. וראה מלבי"ם כאן. ואכ"מ.

(14) ולהעיר שגם בחינוך שם מביא דוגמא זו דוקא. וראה משכיל לדוד כאן.

בדבר" (ולא במי שעוזר את חברו לעבור עבירה בידיעתו) — הרי אפ"ל שאירי כשהשני אינו יודע שהוא דבר איסור, וכבמדרש לקח טוב עה"פ: והוא סבור שכר תמרים כו'.

(9) וכן בכלי יקר כאן. קרבן אהרן (ע"ש).

(10) המשך לשון רש"י עה"פ ד"ה ויראת.

(11) נוסף על מה שהקשה בשפ"ח דאפ"ל דהכתוב אמר ויראת מאלקיד היכא דאין רואה "וע"ד פרש"י לקמן יט, לב — הובא לקמן בפנים). וראה גם ביאור הר"פ פערלא לשהמ"צ רס"ג ל"ת נה (נד, ב) שהקשה על הגויא.

(*) בשפ"ח שנדפס בחומשים. מקראות גדולות שנשט.

מען וואלט לכאורה געקענט אויך דעם ענטפערן (— עכ"פ בדוחק):

אויפן פסוק (אין פ' ויחי¹⁸) „יששכר חמור גרם רובץ בין המשפטים“ איז רש"י מפרש: „כחמור חזק שמטעינים אותו משא כבד . . . המהלך ביום ובלילה ואין לו לינה בבית וכשהוא רוצה לנוח רובץ בין התחומין בתחומי העיירות שמוליך שם פרקמטיא“.

פון דעם פארשטייט מען (אפילו א בן חמש למקרא), אז בנוגע פרנסה קען מען פון א חמור האבן מער תועלת ווי פון א שדה — ווייל ער ארבעט סיי ביום און סיי בלילה, אן טרחא יתירה פאר דעם בעל החמור, ווייל די משאות כבדות טראגט דער חמור; דאקעגן ביי א שדה, איז די ארבעט (כרגיל) נאָר ביום און איז פארבונדן מיט עמל ויגיעה מצד דעם בעל השדה אין די אלע סוגי מלאכות פון חרישה, זריעה, קצירה וכו' במשך השנה¹⁹. זאת ועוד, וואָס די עבודה והילוך הפרקמטיא מיטן חמור ברענגט באלדיקן ריוח, אָדער עכ"פ לאַחר זמן קצר; אָבער ביי א שדה קומט עס ערשט נאָך א לענגערן משך זמן — נאָכדעם ווי ס'קומט דער זמן קצירה, און נאָכמער — לאַחר דעם זמן פון אסיפת התבואה.

קומט לפ"ז אויס, אַז די „עצה“ פון „מכור שדך וקח לך חמור“ איז גאָר, בכללות, „בהווה“²⁰ — אַן עצה הגונה.

לסטים . . . בשביל שישתרכ' שבפשוטות כוונתו רק להזיק. ואיכ גם בדוגמא זו אפ"ל שרק רוצה להזיק לחבירו.

(18) מט, יד.

(19) ראה משפטים כג, טו"ז (ובפרש"י). ועוד.

וראה נח ה, כב ובפרש"י.

(20) ראה פרש"י משפטים (כא, כח. כז, יז. כא. ל)

ובכ"מ.

(ג) נאָך מער: אין תורת כהנים — דער מקור פון דעם פירוש רש"י — ווערן אראָפגעבראַכט דריי דוגמאות אויף „עצה שאינה הוגנת לו“: „אל תאמר לו צא בהשכמה שיקפחוהו לסטים, צא בצהרים בשביל שישתרכ (שיכיהו שרב ושמשי²¹). אל תאמר לו מכור את שדך וקח לך חמור ואת עוקף עליי ונוטלה ממנו“ [און פאַר דעם ברענגט'ן א דוגמא בשייכות מיט א דבר עבירה²²]: „בא ואמר לו בת איש פלוני מה היא לכהונה אל תאמר לו כשירה והיא אינה אלא פסולה“] — פון די אלע דוגמאות הנ"ל ברענגט רש"י דוקא די לעצטע, און ניט איינע פון די ערשטע (און איינפאַכערע) דוגמאות!²³

ד. אין דער דוגמא הנ"ל גופא איז ניט פאַרשטאַנדיק וואָס רש"י בפשוטו של מקרא בריינגט אויך דעם סיום „ואתה עוקף עליו ונוטלה הימנו“ — בפשוטות, איז די „עצה שאינה הוגנת לו“ באַשטייט אין דעם וואָס פאַר דעם „סומא בדבר“ לוינט מער צו האָבן א „שדה“ ווי א „חמור“; ווי קומט אָדער א הוספת ענין חדש לגמרי „ואתה עוקף עליו ונוטלה הימנו“²⁴?

(15) קרבן אהרן לת"כ. וכן בפי רבינו הלל שם. (16) וצ"ע שמהמשך לשון הת"כ משמע דזה אינו ככלל „עצה שאינה הוגנת לו“ (ולהעיר מ"לשון ספרי (ספרא) בסהמ"צ להרמב"ם וכן בחינוך שם). ואולי י"ל כי „מכשול“ בלישנא דקרא (כאשר אין פירושו כפשוטו) וכפרט כאן שבא בהמשך להענינים שבפסוקים לפני זה שכולם מדברים באיסורים: לא תגנובו גו' — נופל יותר על „מכשול עון“ (יחזקאל מד, יב. ובעוד מקומות) מאשר על „עצה שאינה הוגנת“ הגורמת הפסד או היזק. ולהעיר מב' הפי' בפרש"י בחוקותי כו, לו. ואכ"מ.

(17) בפשוטות מוסיף בזה הסיבה שהאדם יתן עצה כזו לחבירו. אבל צ"ע למאי נפקמ? ועוד: הרי גם בדוגמאות הראשונות בת"כ כתב רק „שיקפחוהו

(פון דעם „סומא בדבר“) — עס איז פארן „סומא בדבר“ ניט קיין „מכשול“ און אפילו ניט קיין „עצה שאינה הוגנת לו“, נאָר אדרבה: פאַר אים איז דאָך בעסער צו האָבן דעם חמור!

ו. וועט דאָס זיין פאַרשטאַנדיק לויטן כלל (אויך אין דרך הפשט), אַז בשעת די תורה חזר'ט איבער אַ דיין וואָס מען ווייס שוין פון פריער, דאַרף מען זיך משתדל זיין צו געפינען דערין אַ חידוש דיין, און ניט זאָגן אַז דער איבערחזרן איז בלויז כדי „להרבות בלאווין“ (וכיו"ב).²³

[און אין די ערטער וואו רש"י איז מפרש „לעבור עליו בשני לאווין“²⁴ (וכיו"ב) איז עס ווייל ער געפינט ניט דאָרט (בדרך הפשט) אַ חידוש דיין].

און ווי מען זעט אין פירוש רש"י אין דעם פסוק גופא: אויף „לא תקלל חרש“ איז רש"י מפרש (כנ"ל): „מנין לרבות כל אדם ת"ל כו' א"כ למה נאמר חרש מה חרש כו'“ — ולכאורה: רש"י האָט גע-קענט לערנען בפשטות, אַז כאָטש ס'איז דאָ דער איסור „לא תאור“²⁵, וואָס איז כולל „כל אדם“, אויך אַ „חרש“, שטייט אָבער ביי „חרש“ במיוחד „לא תקלל“, כדי צוצוגעבן ביי „חרש“ אַ לאו יתיר.

איז דערפון מובן, אַז אויב ס'איז נאָר מעגלעך דאַרף מען מפרש זיין די

און דערפאַר איז רש"י מסיים „ואתה עוקף עליו ונוטלה הימנו“, אַז דאָ רעדט זיך ווען דער „יועץ“ איז מיט זיין עצה אויסן צו צונעמען די שדה.²¹

ה. אָבער דאָס איז כלל ניט גלאַטיק, ווייל:

א) עס איז מובן ופשוט, אַז מאידך האָט „שדה“ אַ יתרון לגבי „חמור“ (כמו: לא שייך בזה מיתה, ובכלל — די אַר-בעט מיט אַ חמור איז פאַרבונדן מיט טלטולי הדרך פון בעל החמור וואָס מוז שטענדיק אַרומפאַרן ממקום למקום, משא"כ ביי אַ שדה איז ע"ד הרגיל די שדה געפינט זיך במסיכות לעירו ולביתו; ועוד) — ובפרט אַז דאָ איז די הדגשה „אינה הוגנת לו“: עס איז ניט צוגעפאַסט פאַר אים — קען דאָר זיין אַ ריבוי אופנים אַז פאַר אים איז בעסער צו האָבן אַ שדה

[ע"ד ווי די פריערדיקע דוגמא אין תורת כהנים „צא בהשכמה שיקפחוהו לסטים“ — וואָס סתם „צא בהשכמה“ איז אַן עצה טובה, נאָר אין דעם פאַל איז עס אַ רעה ווייל עס זיינען פאַראַן לסטים ובמילא איז עס (כדיוק לשון התורה) „עצה שאינה הוגנת לו“²². און ווי דער תו"כ איז מסיים „שמא תאמר עצה טובה אני נותן לו והרי הדבר מסור ללב שנאמר ויראת מאלקיך אני ה'“ — אַז דער יועץ קען נאָר זאָגן אַז ער האָט געמיינט אַז ער גיט אַן „עצה טובה“].

ב) ועוד ועיקר: אויב עס לוינט טאַקע בעסער פאַר דעם בעל השדה צו האָבן אַ חמור ווי אַ שדה — איז וואָס אַרט עס אַז דער יועץ וועט דערנאָך צונעמען די שדה ביי דעם וואָס האָט עס געקויפט

(21) ראה קרבן אהרן שם: שחמד את שדהו וא"ל מכור שדך כו'.

(22) ראה גם תורה תמימה עה"פ (אות פ).

(23) ראה פסחים כד, ס"ע ואילך. ופשוט דכ"ה ע"ד הפשט — ראה לדוגמא פרש"י משפטים כג, יט (ותשא לד, כו) ועוד. ולהעיר מפרש"י משפטים כא, יב: כמה כתובים כו'.

ולהעיר מ"ש שמע שלמה (הגיל הערה 3) „ודוחק לומר לעבור עליו בשני לאווין“ (ודלא כמ"ש בנימוקי שמואל כאן). וראה לקמן הערה 37.

(24) ראה פרש"י תשא לד, כג (הרבה מצות כו'). צו ו, ו. שמיני יא, מד. אמור כג, כב. שם, לא (ושם: או להזהיר על מלאכת לילה כו'). בהר כה, לו. ועוד.

(25) משפטים כב, כו. ולהעיר, ששם לא פרש"י דקאי על כל אדם.

לערנט דעריבער רש"י²⁹ אז דאָ קומט צו אַ נייער סוג איסור³⁰ וואָס ווערט ניט נכלל און מ'קען עס ניט אָפּלערנען פון דעם דין פון „כי יפתח איש בור גוי“³¹ (וואָס מ'איז גורם דעם צווייטן אַ היזק), כדלקמן סוס"ז ואילך.

ז. עפ"ז איז מובן בפשטות פאָרוואָס רש"י קען ניט ברענגען די ערשטע צוויי דוגמאות פון תורת כהנים אויף „עצה שאינה הוגנת לו“ — „צא בהשכמה שיקפחוהו לסטים, צא בצהרים בשביל שישתרב“ — ווייל אַזעלכע עצות שאינן הוגנות ווערן (ע"ד הפשט) נכלל אין דעם ענין פון „כי יפתח איש בור“³²: דורך זיין עצה (רעה) האָט ער גורם גע- ווען דעם צווייטן אַ היזק.

פסוקים אין אַן אופן אַז מען זאל ניט דאַרפן אַנקומען צו זאָגן אַז דאָס איז בלויז כדי להרבות בלאווין.

ועד"ז בנדוד: דער ענין פון „ולפני עור לא תתן מכשול“ כפשוטו — אַז מען טאָר ניט לייגן קיין מכשול דורך וועלכן אַן „עור“ זאל גע'ניצקט' ווערן — ווייס מען שוין פון דעם וואָס עס שטייט פריער אין תורה וואו ער רעדט וועגן כמה פאָסירונגען אסורות, בלתי רצויות וכו': „וכי" ²⁶ יפתח איש בור או כי יכרה איש בור ולא יכסנו ונפל שמה גוי בעל הבור ישלם גוי". ד.ה. אַז מען טאָר ניט טאָן אַ זאָך — „לייגן אַ מכשול" וואָס וועט גורם זיין דעם צווייטן אַ היזק²⁷.

און אע"פ אַז דאָרט רעדט ניט די תורה בפירוש וועגן איסור והיתר, נאָר וועגן תשלומין אויפן נזק — איז דאָך, אדרבה: אויב מען ווערט נענט (מ'דאַרף באַצאלן) פאַר דעם היזק וואָס מ'האָט גורם געווען

[און נאָך מער: דער „מכשול" דאָרט איז גאָרניט „שלי" — ווי רש"י איז דאָרט מפרש אַז עס רעדט זיך וועגן אַ בור ברשות הרבים — און אע"פ איז דער „בעל התקלה" מחוייב צו צאלן פאַרן היזק פונקט ווי עס וואָלט געווען „שלי"]

— איז דאָך זיכער אַז דאָס איז אַ דבר האסור²⁸.

(26) שם כא, לג"ד.

(27) ראה ספורנו כאן דתוכן האיסור דלפני עור גוי (כפשוטו) הוא, שלא יגרסו בנזקיו.

(28) ראה השקו"ט ע"ד ההלכה בבאור הרי"פ פערלא שם (נד, ג ואלך. רש"י) ומסיק שם שיש בזה הלאו דלא תשים דמים בביתך (תצא כב, ח. וראה ספרי שם) — אבל בלימוד ע"ד הפשט י"ל שאין צריכים ע"ז אוהרה לידע האיסור, כי מובן הוא במכש"כ מהעונש, ככפנים. וראה לקמן הערה 30. ומה שפרש"י שם „שור ולא אדם חמור ולא כלים" — הוא רק בנוגע להתשלומין (שוהו חידוש התורה,

שהרי אין הבור שלו), אבל לא בנוגע לעצם האיסור הנלמד (ומובן) מזה.

(29) ראה ער"ז ביאור רי"פ פערלא שם (בטעם שהוציא חז"ל קרא דולפני עור גוי מידי פשוטו), אלא שהוא כתב שמכשול בידים (כפשטות) — כולל בור ברה"י — נכלל בהלאו דלא תשים גוי" (ראה הערה הקודמת). וראה לקמן הערה 32.

(30) לכאורה אפ"ל דאף שידעינו מן העונש שיש איסור (ככפנים) — מ"מ, מכיון שבהפסוקים דכ"י יפתח גוי" לא מפורש האיסור, מקום להוסיף אוהרה מפורשת. וכפרש"י לעיל פסוק יא (וכן בכ"מ). למדנו עונש אוהרה מני"ד.

אבל — אינו. כי בהמקומות שנאמר הן עונש והן אוהרה, נאמרו שניהם באותה לשון. משא"כ בנדוד, הרי העונש (על הגרמת נזק) והאוהרה נאמרו בלשונות אחרות לגמרי.

(31) וראה לקמן הערה 37.

(32) ברי"פ פערלא שם (נה, ב) דמשיא עצה רעה לעשות עבירה או עצה רעה שמפסידו ממון או מושיט כוס יין לגוי — אינו ענין להלאו דלא תשים דמים בביתך, וצריך אוהרה מיוחדת בפ"ע.

אבל ע"ד הפשט מכיון שתוכן האיסור הוא — גרם היזק לחבירו, מה לי ע"י מכשול בידים או ע"י עצה רעה (וכן) — מה לי היזק בגוף או בנפש, כדלקמן (כפנים).

ח. מיט צוגעבן דעם סיום „ואתה עוקף עליו ונוטלה הימנו“ איז רש"י מדגיש אַז דער חסרון באַשטייט ניט אין גורם זיין אַז דער „סומא“ זאָל פאַר-בייטן אַ שדה אויף אַ חמור, ווייל אין דעם איז ניט מוכרח אַז עס זאָל זיין אַ הפסד (כנ"ל סעיף ד).

נאָר אין דעם וואָס „ואתה עוקף עליו ונוטלה הימנו“.

די תורה איז דאָ „ע"ד הפשט) מחדש אַ נייעם דין: דאָ רעדט זיך ניט וועגן אַן איסור צו פאַרשאַפן דעם „עור“ אַ היזק, נאָר די תורה אסר'ט דאָ (אויך) צו געבן אים בלויז אַן „עצה שאינה הוגנת לו“: בשעת-מען-גיט דעם-צווייטן אַן עצה, דאַרף מען אין זינען האָבן נאָר אַז די עצה זאָל זיין „הוגנת לו“ — און ניט טראַכטן דערביי וועגן דער אייגענער תועלת, וואָס ער קען דערפון מרויח זיין.³⁷

37) ובלשון רש"י לקמן (בהר כה, יז) „ולא ישיאנו עצה שאינה הוגנת לו לפי דרכו והנחתו של יועץ“.

וכבר הקשה בס' שמע שלמה (הנ"ל) כאן ליל קרא דולפני עור, והרי נכלל באונאת דברים. וכן הקשה במשכיל לדוד בהר שם (ותירוצו אינו ע"ד הפשט). וי"ל דמה שלא אמרינו (באם אפשר) לעבור עליו בשני לאוויו, הוא רק אם זהו אותו הלאו, משא"כ בנדרים שהאיסור דאונאת דברים אינה מוגבלת להענין דלא ישיאנו עצה שאינה הוגנת, וכתחלת פרש"י שם „שלא ימנע איש את חבריו“ (שאינו שייך להאיסור דולפני עור גר, וראה מלאכת הקדש על פרש"י כאן). ולהעיר מהענין דאיסור כולל (שבועות כד, ב. ובכ"מ).

[והטעם שהוכרח רש"י להביא גם הדוגמא דלא

]אמת טאקע אַז דער „גרם“ איז דאָ ניט באופן ניכר (ווי די פעולה פון „כי יפתח איש בור“) — אָבער אין דעם איז כלל קיין נפק"מ ניט לגבי דער תוצאה — גורם זיין דעם צווייטן אַ היזק.

מצד דעם זעלבן טעם קען רש"י ניט לערנען אַז „ולפני עור גר“ מיינט אַז מען טאָר ניט מכשיל זיין אַ צווייטן צו טאָן אַן עבירה — וואָרום וויבאלד מען טאָר ניט גורם זיין דעם צווייטן אַ היזק גשמי (אין גופו ונכסיו), עאכר³⁸ אַז מען טאָר אים ניט גורם זיין אַ היזק בנפשו³⁹ (דורך עובר זיין אַן עבירה).

און ווי מען געפינט בארובה אין פרשת בראשית, אַז דערפאַר וואָס דער נחש האָט מכשיל געווען חוה'ן⁴⁰ מיטן חטא עץ הדעת, איז ער באַשטראַפֿט גע-וואָרן מיט אַן עונש חמור מאד — „ארור אתה מכל הבהמה גר⁴¹“, וואָס דערפון פאַרשטייט מען דעם גודל האיסור צו מכשיל זיין אַ צווייטן מיט אַן עבירה (און ווי רש"י איז דאָרט מפרש: מכאן שאין מהפכים בזכותו של מסית כו').

דערפאַר ברענגט רש"י דוקא די לעצטע דוגמא פון תורת כהנים — „אל תאמר מכור שדך וקח לך חמור“, און איז דערביי מסיים „ואתה עוקף עליו ונוטלה הימנו“ — ווייל דוקא אין דער דוגמא קומט צו אַ חידוש דין, כדלקמן.

33) ראה פרש"י תצא כג, ט.

34) ולהעיר (לאידך גיסא) ממפרשים ראה משכיל לדוד כאן. מנ"ח (ובהגהות הר"ם פערלא) שם. ת"ת (כאן) — דמה שע"ד ההלכה האיסור דולפני עור גר הוא במכשיל חברו בעבירה — אין זה שולל מכוּשול כפשוטו.

35) ראה בראשית ג, יג) „הנחש השיאני“ ובפרש"י „הטעני“.

36) שם, יד.

*) בנמוקי שמואל פרשתנו כאן תי' „לעבור עליו בשני לאוויו“. אבל ראה לעיל סעיף ו והערה 23. — במלאכת הקדוש תי' רק בנוגע הלאו דאל תונו גבי גר (משפטים כב, כ ובפרש"י. פרשתנו יט, לג ובפרש"י). אבל לא בנוגע „לא תונו דפ' בהר שם (וכמפורש בפרש"י כנ"ל דכולל ש.לא ישיאנו עצה שאינה הוגנת לו“).

„עוקף עליו“, נאָרט אים אָפּ און גיט אים אַן עצה „לפּי“ דרכו והנאתו.

ט. עפ"ז וועט מען אויך פאַרשטיין די אריכות הלשון פון רש"י בפירושו אויף „ויראת מאלקיד“ — „לפי שהדבר הזה אינו מסור לבריית לידע אם דעתו של זה לטובה או לרעה ויכול להשמיט ולומר לטובה נתכוונתי לפיכך נאמר בו ויראת מאלקיד המכיר מחשבתיך“ — משא"כ אין תורת כהנים וואו ער זאגט בקיצור: „שמה תאמר עצה טובה אני נותן לו והרי הדבר מסור ללב שנאמר ויראת מאלקיד אני ה'“:

אין תו"כ איז דער דיוק „שמה תאמר עצה טובה אני נותן לו“. ד.ה. לפועל איז עס געווען אַן עצה רעה, נאָר אַ בשר ודם קען אים דערפאַר ניט באַשולדיקן היות אַן דער יועץ קען זיך פאַר-ענטפערן אַן ער האָט געמיינט אַז דאָס איז אַ גוטע עצה (און דערפאַר איז עס אַ „דבר מסור ללב“).

לויט רש"י אָבער איז ניט דער חילוק צי די עצה איז בפועל געווען אַן „עצה טובה“ אָדער אַן „עצה רעה“, נאָר די גאַנצע זאך איז בלויז אַן ענין בשייכות צו „דעתו“ און „כוונת“ האדם — צי ער האָט בשעת'ן געבן די עצה געטראַכט וועגן דעם צווייטן אָדער ניט⁴¹.

[און דאָס קען מען ניט וויסן אפילו נאָכדעם ווי דער יועץ האָט אָפּגעקויפט די שדה — ווייל עס קען זיין אַז ניט דאָס איז געווען זיין כוונה בתחילה ביים

און דאָס ווערט אַרויסגעבראַכט אין דער דוגמא הנ"ל³⁸ „אל תאמר מכור שדך וקח לך חמור ואתה עוקף עליו ונטלה הימנו“: אפילו אַן דער מקבל העצה וועט דערפון ניט האָבן קיין שאַדן כלל, זי איז אָבער „אינה הוגנת לו“ — ניט קיין צורך פאַר עס³⁹ האָט דאָס תורה גע'אָסר'ט. ווייל געבנדיק אַן עצה אַ צווייטן דאָרף מען דורכאויס טראַכטן וועגן יענעם'ס מצב און קובע זיין וואָס ס'איז אַ צורך פאַר יענעם („הוגנת לו“), און ניט אויסנוצן דאָס פאַר אייגענע פאַרדינסטן — „ואתה עוקף עליו ונטלה הימנו“

— כאָטש ער קען זיך טראַכטן: זה (דער סומא בדבר) איז לא חסר כלל — איז וואָס האָרט עס אַן ער (דער יועץ) וועט זיין נהנה!?

און דאָס זאָגט רש"י „ולפני עור לא תתן מכשול“ — „לפני הסומא בדבר לא תתן עצה שאינה הוגנת לו“: „מכשול“ דאָ איז כולל אפילו ווען (פאַר דעם „סומא בדבר“ איז ניט אַרויסגעקומען קיין הפסד כלל, נאָר) דער „מכשול“ (דורכפאַל) איז בלויז אין אופן נתינת העצה — „עצה שאינה הוגנת לו“⁴⁰: דער „סומא“ מיינט אַז דער „יועץ“ גיט אַן עצה ה'הוגנת לו“, און דער יועץ איז

ישיאנו עצה שאינה הוגנת כו" הוא כהמשך פרש"י „לכך נאמר ויראת מאלקיד כו“.

(38) ראה גם משכיל לדוד בהר שם.

(39) כפרש"י בשלח טז, ז.

(40) ועד"ז בפרש"י בהר שם שדייק רש"י „עצה שאינה הוגנת לו“ (ולא עצה רעה) — כי איירי (כפרש"י שם) באונאת דברים. משא"כ בפרש"י עה"פ (תבא כו, יח) משנה עור בדרך שכתב „ומשיאו עצה רעה“ — כי שם הוא א' מן ה"א (הכי) ארורים שבתורה, ופשוט שזהו הכי חמור — משיאו עצה רעה.

(41) ל' רש"י בהר שם.

(42) ולשון רש"י „אם דעתו של זה . . לרעה“ — אין הכוונה בזה עצה רעה בפועל, כ"א שכוונתו אינה לטובת השני ובמילא ה"ז עצה רעה מחמת אופן נתינת העצה. ודיוק.

געבן די עצה, נאָר דערנאָך האָט זיך גע-
מאַכט אַ געלעגנהייט אַז ער זאָל קענען
אַפקויפֿן די שדה (פֿון דעם לוקח מן
ה"עור").

אויף דעם זאָגט דער פסוק „ויראת
מאלקיך — המכיר מחשבותיך“ און ווייס
וואָס דער אדם טראַכט ביים געבן די
עצה.

י"ד. און דאָ האָט מען אַ הוראה נפֿ-
לאה אין דעם ענין פֿון אהבת ישראל —
אויף וויפל אַ איד איז מחוייב זיך אַרייַן-
לייגן אין דער טובה פֿון אַ צווייטן איד:

עס איז ניט גענוג וואָס דו פירסט זיך
אין אַן אופן אַז דער זולת האָט בפֿועל אַ
תועלת פֿון דיין הנהגה, נאָר אין דעם
איז אויך נוגע דיין „דרך“, כוונה ומטרה:
בשעת דו טוסט דעם צווייטן אַ טובה
דאַרפסטו אינגאַנצן זיין „אויסגעטאָן“

פֿון זיך און טראַכטן דורכאויס וועגן
דעם צווייטן'ס מצב, און אַזוי אַרום
וועלן זיך אין דעם ניט אַרייַנמישן קיין
נגיעות ופניות וכו'.

וואָס דעמאָלט איז דער קיום פֿון
אהבת ישראל איז אַן אופן פֿון „ואהבת
לרעך כמוך“⁴³. בשעת מען פילט אַז דער
„רעך“ איז „כמוך“ בפשטות, כמוך ממש
— רעך איז ניט קיין „זולת“ נאָר איז איין
זאך מיט דיר, אחדות ישראל⁴⁴ —
דעמאָלט טראַכט ער וועגן „רעך“ איז אַן
אופן וואָס פֿאַרנעמט אים אינגאַנצן,
„כמוך“ ממש.

(משיחת ש"פ קדושים תשמ"א)

(43) פרשתנו לקמן פסוק יח.

(44) ראה ירושלמי נדרים פ"ט ה"ד. סה"צ
להצ"צ מצות אהבת ישראל. קונטרס אהבת ישראל.
וש"נ.

קדושים ב

עבירה בסתר . . שהוא כופר בהשגחה⁵
 . . ויצ"מ היו בה מופתים מחודשים והם
 מורים על החדוש ועל ההשגחה.

מען דארף אָבער פאַרשטיין: אויך
 גניבה איז „כעובר עבירה בסתר . .
 שהוא כופר בהשגחה“, וכמפורש בחז"ל⁶
 אַז דער חומר פון גניבה לגבי גזילה איז
 מצד דעם וואָס „כביכול עשה עין של
 מטה כאילו אינה רואה ואוזן כ' אינה
 שומעת“ — און אעפ"כ שטייט ניט ביי
 כללות איסור גניבה אַז „הכופר במצות)
 גניבה ככופר ביציאת מצרים“;

ועד"ז כללות איסור אונאה [וואָס אויך
 „מצות מדות“ ווערט „נכלל“ בכלל לא⁸
 תונו איש את עמיתו"] איז תוכנו וואָס
 מען נאָרט אַפּ דעם צווייטן, ובמילא איז
 עס (פונקט ווי „מצות מדות“) „כעובר
 עבירה בסתר . . שהוא כופר בהש-
 גחה“⁹. ועד"ז ביי נאָך כו"כ מצות
 וועלכע זיינען עבירות בסתר¹⁰ —

א. בנוגע דעם ציווי פון „מדות ומש-
 קלות“ (בפרשתנו) — ביי וועלכן די
 תורה זאָגט „לא תעשו עול במשפט
 במדה ג' מאזני צדק ג'“) אני ה"א אשר
 הוצאתי אתכם מארץ מצרים —
 ברענגט דער רמב"ם² (פון תורת
 כהנים³): וכל הכופר במצות מדות
 ככופר ביציאת מצרים שהיא תחילת
 הציווי. וכל המקבל עליו מצות מדות
 הרי זה מודה ביציאת מצרים שהיא
 גרמה לכל הצוויין.

וואָס איז די שייכות פון „מצות מדות“
 דוקא צו יציאת מצרים?

איז מבאר דער מגיד משנה⁴ אַז
 „השוקל במדה חסירה הוא כעובר

(1) יט, להילו.

(2) ה"ל גניבה ספ"ז. נעתק בטור ח"מ סר"ל א,
 ובשריע שם (ס"ט) בקיצור לשון. — אבל בש"ע
 אדה"ז ח"מ ה"ל מדות ומשקלות כ' השמיטו (אף
 שמביא (שם סט"ז) „קשה עונשו של מדות כ'“,
 שהובא בתחילת ההלכה ברמב"ם כאן) — אבל בריש
 ה"ל רבית (סעיף ב) הביא (מתוך ב"ר כה, לה.
 רמב"ם ה"ל מלוה ולוה פ"ד ה"ז. טושרע י"ד סק"ס
 ס"ב) דכל המלוה ברבית כאילו כופר . . וביצ"מ.
 ואכ"מ.

(3) פרשתנו שם [אלא שכת"כ מקדים „על תנאי
 כך הוצאתי אתכם . . שתקבלו עליכם מצות מדות“
 (ובקרבן אהרן שם מפרש שזוהו הטעם דכל הכופר
 במצות מדות כופר ביצ"מ. ע"ש) — והטעם
 שהשמיטו הרמב"ם (אף שהביאו בסהמ"צ שלו מ"ע
 רח) י"ל כי ענין זה („על תנאי כך הוצאתי אתכם“)
 מצינו בעוד כו"כ מצות, ואינו ענין מיוחד ל"מצות
 מדות". וראה תו"כ שמיני שבהערה 11. לקמן הערה
 14.]

(4) ונעתק בב"י לטח"מ שם. וראה גם פרישה
 שם. סמ"ע לשריע שם סק"לה. ועוד.

(5) ראה גם כלי יקר תצא כה, יג. ועוד.

(6) ב"ק ע"ב.

(7) ל' החינוך מצוה רנט. ולהעיר שבטושרע
 נכללו „מצות מדות“ בהלכות אונאה ומקח טעות
 (משא"כ ברמב"ם שנכללו בה' גניבה, ואונאה כ'
 — בה"ל מכירה).

(8) ב"ר כה, יז.

(9) שלכן נאמר שם „ויראת מאלקיד“, כפרש"י
 שם.

(10) וראה ב"מ סא, ב: למה לי דכתב רחמנא
 יציאת מצרים ברבית (וראה הערה הבאה) . . גבי

(*) וראה רמב"ם שם ה"ב: שהמודד . . גונב
 (ובחינוך מצוה רנח מוסיף „בלי ספק“, ובשריע
 אדה"ז ח"מ שם סוס"ב. גונב ממש). וראה קרית
 ספר (להמב"ט) לרמב"ם שם. מניח מצוה רנח סק"ג
 ועוד. ואכ"מ.